

ՀԻՄՆԱԿՈՐՈՒՄ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔՈՒՄ ԼՐԱՑՈՒՄ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔԻ ԸՆԴՈՒՄԱՆ

1. Ընթացիկ իրավիճակը և իրավական ակտի ընդունման անհրաժեշտությունը.

Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքային օրենսգրքում փոփոխությունների կատարումը պայմանավորված է Հայաստանի Հանրապետությունում աշխատավարձերի վճարման գործընթացը համակարգված ու արդյունավետ իրականացմամբ, ոլորտում ժամանակակից տեխնոլոգիաների ներդրմամբ, ինչպես նաև քաղաքացիներին անկանխիկ գործարքների ուղղորդմամբ, որը կհանգեցնի ստվերային տնտեսության էական կրճատման:

2. Առաջարկվող կարգավորուման բնույթը.

Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքային օրենսգրքում փոփոխությունների կատարելու մասին օրենքով առաջարկվող փոփոխությունների պատճառներն են.

1. Միջազգային փորձի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ տնտեսապես և տեխնոլոգիապես զարգացած երկրների մեծ մասում աշխատավարձերի վճարումը իրականացվում է բացառապես անկանխիկ եղանակով: Այս առումով նշենք, որ մեր երկրում այս առթիվ չեն կարող խնդիրներ առաջանալ, քանի որ քարտով վճարումների մշակույթը Հայաստանում տարածվել է աստիճանաբար՝ 2000-ականների սկզբից և էականորեն նպաստել է անկանխիկ վճարումների ծավալի մեծացմանը: Ներկայումս Բավականին բարձր է գնահատվում նաև մասնավոր հատվածում աշխատավարձերի, ինչպես նաև կենսաթոշակների անկանխիկ վճարման տեսակարար կշիռը:

Բանկային համակարգը բավականի զարգացած է ոչ միայն մայրաքաղաքում, այլև ՀՀ մարզերում, բացի այդ, արդեն իսկ անկանխիկ աշխատավարձի վճարումը բավական չափով ներդրված է ողջ երկրում, մասնավորապես պետական հատվածում գրեթե ամբողջապես և զգալի չափերով նաև մասնավոր հատվածում:

2. Գաղտնիք չէ, որ ՀՀ-ում առկա է բավականին մեծ չափով ստվերային տնտեսություն, որի առկայությունը նաև զգալի չափով պայմանավորված է մանրածախ ոլորտում կանխիկ շրջանառության առկայությամբ: Այս քայլով վստահաբար կնվազեցվի նաև կանխիկի շրջանառությունը, քանի որ անկանխիկ ստացած աշխատավարձով անկանխիկ գնումները կլինեն շատ ավելին, քան այն դեպքում, երբ քաղաքացին ստանում է աշխատավարձը կանխիկով և ըստ էության հազվադեպ կլինեն դեպքերը, երբ նրանք այդ գումարը կզցեն հաշվեհամարների վրա և կօգտագործեն անկանխիկ եղանակով:

3. ՀՀ բանկային և անկանխիկ վճարումների համակարգերի զարգացվածության մակարդակը թույլ է տալիս անցնել ՀՀ տարածքում աշխատավարձերի անկանխիկ վճարման, քանի որ վճարային քարտերի թողարկումը և սպասարկումը հիմնականում իրականացվում է Արթա քարտերով վճարումների միասնական համակարգի միջոցով, որը ստեղծվել և ներդրվել է ՀՀ կենտրոնական բանկի և ՀՀ տարածքում գործող առևտրային բանկերի նախաձեռնությամբ: Համակարգի անդամ բանկերի կողմից թողարկվում և սպասարկվում են «Արմենիան Քարդ» քարտերով վճարումների միասնական համակարգի Արթա տեղական քարտեր, Վիզա կամ ՄաստերՔարդ միջազգային քարտային համակարգի քարտեր: ՀՀ տարածքում սպասարկում են նաև DINERS CLUB, AMEX միջազգային քարտային համակարգի ինչպես նաև HSBC խմբի քարտեր:

Բացի այդ Արթա վճարային համակարգի շրջանակներում՝ ԱԳՄ-ի միջոցով քարտապանները բացի կանխիկ գումարի ստացումից, կարող են նաև կատարել կոմունալ վճարումներ (գազի, ջրի, հեռախոսի, էլեկտրաէներգիայի դիմաց), դիտարկել քարտային հաշվի մնացորդը, իրականացնել բջջային հեռախոսների լիցքավորման քարտերի դիմաց վճարումներ, իսկ Արթա քարտերով վճարումների միասնական համակարգի կողմից 2003թ.-ից ներդրվել են՝ Ինտերնետի միջոցով կոմունալ վճարումների կատարման, հեռախոսային քարտերի դիմաց վճարումների կատարման ծառայությունները, իսկ 2004թ.-ից՝

ստեղծվել է ինտերնետ միջավայրում գրանցված որոշ ինտերնետ-խանութներում վճարումների կատարման հնարավորություն: 2005թ. սեպտեմբերին ներդրվել է Ինտերնետի միջոցով «ԱրՔա» քարտային հաշվից մեկ այլ քարտային հաշվի վրա փոխանցումների կատարման մեխանիզմը:

4. Չնայած այս խնդիրներին անկանխիկ եղանակով եկամուտներ ստանալու և ծախսեր կատարելուն նպաստել են մի կողմից պետության աստիճանական սահմանափակումները, իսկ մյուս կողմից՝ ենթակառուցվածքների զարգացումն ու անկանխիկ ծառայությունների մատչելիությունը: Աղյուսակ 1-ում ներկայացված է ՀՀ-ում վճարային քարտերի տարածումը 2010-2018թթ.

Աղյուսակ 1. Հայաստանի Հանրապետությունում վճարային քարտերի տարածումը, 2010-2018թթ.

Տարեթիվ	ԱրՔա քարտ	VISA	Master Card	Այլ քարտեր	Ընդամենը
2010	306070	269771	115943	37514	729298
2011	391936	363691	181455	40354	977436
2012	492126	520703	264539	45581	1322949
2013	564503	652398	299815	46019	1562735
2014	546509	712211	320653	44684	1624057
2015	548521	789150	344365	47321	1729357
2016	521273	587671	416147	45667	1570758
2017	566768	608583	493796	45532	1714679
2018	629001	806299	545705	43065	2024070

Վերը նշված օրինաչափությունները հատուկ են ոչ միայն Հայաստանին, այլ աշխարհի մնացած երկրներին և պայմանավորված են առաջին հերթին տեխնոլոգիաների զարգացմամբ: Անկանխիկ վճարումների ոլորտում առավել առաջատար են տեխնոլոգիայես զարգացած երկրները: Աղյուսակ 2-ում ներկայացված են ՀՀ-ում բանկային քարտերով գործարքների քանակն ու ծավալը:

Աղյուսակ 2. Հայաստանի Հանրապետությունում քարտերով գործարքների քանակն ու ծավալը

Տարեթիվ	Քարտերով կատարված գործարքների թիվը, հատ	Քարտերով կատարված գործարքների ընդհանուր ծավալը, մլն. դրամ
2010	547 925	11 291 974
2011	723 355	14 570 207
2012	916 016	18 608 087
2013	1 009 679	20 518 209
2014	1 274 806	24 822 723
2015	1 440 055	29 747 907
2016	1 410 268	31 285 948
2017	1 576 818	36 223 175
2018	1 932 804	48 124 760

Վերջին տարիներին կտրուկ առաջընթաց են ապահովել այն երկրները, որոնք մեծ ներդրումների միջոցով կարողացել են ստեղծել ենթակառուցվածքների համալիր, ընդհուպ մինչև ունիվերսալ վճարային համակարգեր (օրինակ՝ Չինաստանը):

Աղյուսակ 3-ում ներկայացված է անկանխիկ շրջանառությամբ աշխարհի առաջատար երկրները

Աղյուսակ 3. Անկանխիկ շրջանառությամբ աշխարհի առաջատար երկրները

Երկիր	Դեբետային քարտեր ունեցող քաղաքացիների տեսակարար կշիռը, %	Սպառողական ծախսերում դեբետային քարտերով կատարված անկանխիկ վճարումների ծավալը, %
Բելգիա	86	93
Ֆրանսիա	69	92
Կանադա	88	90
Մեծ Բրիտանիա	88	89
Շվեդիա	96	89
Ավստրալիա	79	86
Նիդերլանդեր	98	85
ԱՄՆ	72	80

Գերմանիա	88	76
Հարավային Կորեա	58	70

Վերջին տարիների ընթացքում ամենամասշտաբային աճն անկանխիկ դրամաշրջանառության ոլորտում ապահովել է Չինաստանը, որին հաջողվել է թերզարգացած բանկային համակարգի պայմաններում թռիչքաձև կրճատել կանխիկ վճարումների ծավալը:

Այս նպատակի համար Չինաստանը ներդրել է հատուկ նույնականացման ունիվերսալ քարտեր, որը ոչ միայն փոխարինում է անձնագրին, դիպլոմին, անցագրին, այլև՝ հանդիսանում է վճարային քարտ և սպասարկվում է հատուկ արտադրված POS-տերմինալների կողմից: Այն սպասարկում է QR-կոդի օժանդակությամբ և կարճ ժամանակահատվածում լայն տարածում է գտել երկրում:

Համակարգի արագ ներդրմանն ու տարածմանը նպաստել են ոչ միայն Չինաստանի կառավարության համապատասխան որոշումները, այլև AliPay համակարգը, ինչի շնորհիվ քարտապանները կարողացել են ազատորեն օգտվել AliBaba և AliExpress առցանց խանութներից:

5. Այս օրենսդրական փոփոխությունը խնդիր չի առաջացնի նաև քաղաքացիների մոտ կանխիկի ձեռքբերման մասով, քանի որ նախ ՀՀ-ը 100000 բնակչի հաշվով բավականին լավ ցուցանիշ ունի բանկոմատների հասանելիության մասով, բացի այդ բանկային համակարգի հետագա զարգացումը և այս օրենսդրական նախաձեռնությունը վստահաբար կհանգեցնեն նոր բանկոմատների ներդրման:

Աղյուսակ 4. Բանկոմատների հասանելիությունը մի շարք երկրներում (100000 բնակչի հաշվով)

Մակաո, Չինաստան	313.15	Հայաստան	63.69
Կանադա	227.82	Լատվիա	61.88
Պորտուգալիա	168.04	Հունաստան	61.53
Ռուսաստան	163.93	Արգենտինա	59.39
Ավստրալիա	162.01	Բելառուս	55.63
Խորվաթիա	140.38	Մեքսիկա	53.53
Իսրայել	121.26	Ղանիա	50.06
Ուկրաինա	97.67	Լիտվա	46.75
Թուրքիա	78.12	Մոլդովա	36.74
Իրան	76.49	Ղրղզստան	33.43
Վրաստան	75.93	Ադրբեջան	32.13
Ղազախստան	74.60	Ալբանիա	31.47
Էստոնիա	67.99	Աֆղանստան	1.27

6. Հոդվածով սահմանված 10 և ավել աշխատողների թվի տրամաբանությունը բխում է «Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության մասին պետական աջակցության մասին» ՀՀ օրենքի 2-րդ հոդվածի 1-ին կետի 1-ին մասից:

7. Անկանխիկ աշխատավարձով վճարումը ինքնաբերաբար կբերի նրան, որ այլևս չի լինի այն արատավոր պրակտիկան, որը առկա է կանխիկ վճարումների դեպքում, մասնավորապես երբ աշխատավարձի մնացորդային մասը, որի վճարումը կատարվում է մետաղադրամների տեսքով, հաճախ անհասկանալի և չգիտես ինչու՝ «ընդունված պրակտիկայով» մնում են հաշվապահին, ով կատարում է այդ վճարումը:

8. Հայաստանի Հանրապետության հարյուրավոր բնակավայրերում, որտեղ չկան բանկային մասնաճյուղեր կամ բանկոմատներ, արդեն իսկ տասնյակ հազարավոր մարդիկ իրենց աշխատավարձը ստանում են անկանխիկ եղանակով, մասնավորապես դպրոցներում, համայնքապետարաններում, մանկապարտեզներում, մշակույթի տներում վաղուց արդեն անցել են անկանխիկ աշխատավարձի վճարման, ինչը չի առաջացրել որևէ խնդիր:

Առաջարկվող կարգավորումը

Առաջարկվում է որպես պարտադիր պահանջ սահմանել 10 և ավել աշխատող ունեցող կազմակերպություններում աշխատավարձի վճարումը անկանխիկ եղանակով:

Ակնկալվող արդյունքը

Նախագծի ընդունումը հնարավորություն կտա որոշակիորեն ավելացնել անկանխիկ շրջանառության ծավալը մանրածախ առևտրում և ծառայությունների ոլորտում, ինչը կհանգեցնի սովորաբար տնտեսության կրճատման և բյուջեյի մուտքերի ավելացման, ինչպես նաև կզարգացնի անկանխիկ առևտրի մշակույթն ու կվերացնի այն արատավոր պրակտիկան, որը գործնականում առկա է որոշ ընկերություններում, երբ աշխատավարձի մնացորդային հատվածը, որը պետք է վճարվի մանրադրամներով, չի վճարվում քաղաքացուն: